Міністерство освіти і науки України
Чернігівський національний технологічний університет
Харківський національний педагогічний
університет імені Г. С. Сковороди
ДНУ "Інститут модернізації змісту освіти"
Чернігівський обласний інститут післядипломної
педагогічної освіти імені К. Д. Ушинського

ПЕДАГОГІКА ЗДОРОВ'Я

Збірник наукових праць
VII Всеукраїнської науково–практичної конференції
7–8 квітня 2017 року

Том 1

Чернігів–2017

УДК 371.7+376
ББК 51.1(4УКР)0+74.580.053.34
П 24
Затверджено до друку Вченою Радою Чернігівського національного технологічного університету, протокол № 4 від 27 березня 2017 р.

Редакційна колегія:

Головний редактор – Шкарлет Сергій Миколайович – доктор економічних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України, ректор Чернігівського національного технологічного університету

Заступник головного редактора – Бойчук Юрій Дмитрович, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри здоров'я людини та корекційної освіти ХНПУ імені Г. С. Сковороди

Відповідальний секретар – Зайцев Володимир Олексійович, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри фізичної реабілітації Чернігівського національного технологічного університету

Члени редакційної колегії:

Прокопенко Іван Федорович, доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України, ректор Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

Казимир Володимир Вікторович – доктор технічних наук, професор, Лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки, проректор з наукової роботи Чернігівського національного технологічного університету

Ткаченко Володимир Володимирович – доктор історичних наук, професор, в.о. директора Державної наукової установи "Інститут модернізації змісту освіти"

Заліський Анатолій Андрійович – кандидат філософських наук, доцент, заслужений працівник освіти України**,** ректор Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені К. Д. Ушинського

Бережна Таміла Іванівна – кандидат педагогічних наук, в.о начальника відділу з наукової роботи Державної наукової установи "Інститут модернізації змісту освіти"

Гончаренко Марія Степанівна – доктор біологічних наук, професор, завідувач кафедри валеології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, голова Української асоціації валеологів

Маркіна Тетяна Юріївна – доктор біологічних наук, професор, декан природничого факультету Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

Лисенко Ірина Василівна – кандидат педагогічних наук, доцент, проректор з науково–методичної роботи Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені К. Д. Ушинського

Карленко Наталія Вікторівна – кандидат філософських наук, директор обласного комунального закладу освіти "Криворізька загальноосвітня санаторна школа–інтернат № 8 І–ІІ ступенів"

П 24 **Педагогіка здоров'я** : збірник наукових праць VII Всеукраїнської науково–практичної конференції (м. Чернігів, 7–8 квітня 2017 р.) : [в 2 т.] / ред. колегія : С. М. Шкарлет [та ін.]. – Чернігів, 2017. – Т. 1. – 595 с.

Збірник містить наукові праці, які присвячені висвітленню результатів психолого–педагогічних досліджень щодо збереження та формування здоров'я дітей, учнівської та студентської молоді. Розглянуті теоретико–методологічні основи педагогіки здоров'я; сучасні підходи до створення здоров'язбережувального освітнього середовища; роль фізичного виховання у збереженні здоров'я; психолого–педагогічні основи профілактики шкідливих звичок та соціально–небезпечних захворювань; здоров'язбережувальні освітні технології; актуальні проблеми корекційної педагогіки та сучасних інклюзивних процесів у загальноосвітніх навчальних закладах.

Садовниченко Ю.О.[1], М'ясоєдов В.В.[1],
Пастухова Н.Л.[2], Князькова І.І.[1]
[1]Харківський національний медичний університет, Харків
[2]ДУ **"**Інститут харчової біотехнології
та геноміки НАН України**"**, Київ

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ (З ДОСВІДУ РОБОТИ ХАРКІВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ)

Для сучасного освітнього процесу характерні інтенсифікація розумової діяльності, збільшення обсягу інформації, яка підлягає засвоєнню, перехід від традиційних способів її передачі до використання комп'ютерних засобів і телекомунікаційних мереж глобального масштабу, завантаженість навчальними завданнями, зменшення часу активного відпочинку, підвищення частки статичного навантаження в умовах дефіциту навчального часу [1]. Проблема здоров'я стає серйозною перешкодою на шляху досягнення академічних успіхів і професійного росту. Особливу актуальність цей аспект набуває у медичних університетах, потенціал яких достатній для реалізації основних технологій здоров'язбереження, мотивації здорового способу життя. Важливою передумовою відтворення здорового способу життя в аспекті соціальних факторів є здорове соціальне середовище, яке, власне, ставить знак рівності між потребами людини і суспільства [2].

Метою даної роботи був аналіз змісту системи здоров'язбереження Харківського національного медичного університету (ХНМУ) та ефективності її реалізації.

У процесі розробки і реалізації заходів системи здоров'язбереження використовувалися елементи педагогічного експерименту – констатуючого, творчо-перетворюючого, контрольного [3], методи психодіагностичного обстеження [4], результати медоглядів, аналіз статистичних даних (захворюваність, участь у спортивних, оздоровчих заходах та ін.), аналіз раціональної організації навчально-виховного процесу; діагностика потенціалу освітнього середовища тощо.

Важливим чинником реалізації здорового способу життя є формування здорового соціального середовища, яке опосередковує наявність соціальних норм і цінностей, що сприяють самозбережувальній поведінці та виступають сприятливим підґрунтям для відтворення здорового способу життя [5]. У ХНМУ створено середовище, де здоров'я є найвищою цінністю. Говорячи про його модель, ми розглядаємо два основні вектори: внутрішній, спрямований на реалізацію заходів здоров'язбереження безпосередньо у вищому навчальному закладі, орієнтований на студентів, викладачів і співробітників, і зовнішній, який включає підготовку медичних кадрів, орієнтованих на роботу з населенням (рис. 1).

Основу внутрішнього вектору становить програма "Територія здорового способу життя", мета якої – оптимізація умов для збереження і зміцнення здоров'я учасників навчально-виховного процесу, створення здоров'язберігаючого

середовища за допомогою використання здоров'язберігаючих технологій у діяльності ВНЗ.

Рис. 1. Модель здоров'язбереження ХНМУ

Розробка програми, її практичне втілення здійснюються відповідно до алгоритму педагогічного експерименту: діагностика; формування нормативно-правової бази; практична реалізація; моніторинг ефективності реалізації; узагальнення результатів і внесення коректив [3]. У моделі реалізуються особистісний, командний, освітній, діяльнісний аспекти через спільну роботу адміністрації ВНЗ, студентів і викладачів у наступних модулях: адміністративному, освітньому, методичному, науковому, лікувально-профілактичному, технічному, моніторинговому.

Адміністративний модуль пов'язаний із кадровою комплектацією вишу, створенням і модернізацією структурних підрозділів вищого навчального закладу, поповненням матеріальної бази, створенням безпечних умов для перебування, навчання та роботи в освітній установі, вирішенням завдань раціональної організації навчально-виховного процесу (із урахуванням вікових, статевих, індивідуальних особливостей та гігієнічних норм), відповідністю навчальних і фізичних навантажень можливостям учасників освітнього процесу, контролем виконання програми.

Освітній модуль включає реалізацію навчальних програм, дисциплін, курсів, проведення навчальних практик, використання здоров'язберігаючих технологій у навчальному процесі, навчання основам гігієни, профілактику травматизму та зловживання психотропними речовинами, статеве виховання, безперервне післядипломне навчання.

Методичний супровід навчально-виховного процесу становить основу методичного модуля і включає оптимізацію навчально-виховного процесу через розробку методичних матеріалів дисциплін, організацію спортивно-масової та фізкультурної роботи відповідно диспансерним групам, розробку комплексу оздоровчих заходів, пропаганду здорового способу життя.

Науковий модуль пов'язаний із проведенням конференцій, круглих столів, фестивалів науки, олімпіад за тематикою збереження здоров'я, залученням студентів до науково-дослідної роботи.

Лікувально-профілактичний модуль складають медогляди, вакцинація, оздоровлення учасників навчально-виховного процесу тощо.

Технічний модуль реалізується через забезпечення безпеки життєдіяльності (електронна система обліку відвідуваності, реконструкція університетського комплексу, протипожежні заходи, виконання правил безпеки при проведенні занять та ін.).

Моніторинговий модуль слугує для визначення ефективності реалізації програми відповідно до затверджених індикаторів.

Зовнішній вектор здоров'язбереження реалізується через діяльність:

- освітню (цикли занять "Основи здорового способу життя", "Організація медичної профілактики в охороні здоров'я", "Робота з населенням щодо формування здорового способу життя та профілактики захворювань" та ін.);

- наукову (соціально-значущі НДР, міжнародне співробітництво);

- лікувально-профілактичну (функціонування навчально-наукового медичного комплексу "Університетська клініка", НДІ гігієни праці та професійних захворювань, університетського стоматологічного центру, науково-практичного центру доклінічних і клінічних досліджень, Центру гендерної освіти, Центру медичного краєзнавства, Навчально-наукового інституту післядипломної освіти, "Школи здоров'я", спортивно-оздоровчого табору "Медик");

- соціальну (система соціально значущих виховних, культурних заходів, що мотивують населення до здорового способу життя, активного фізичного та духовного самовдосконалення).

Зміст, методи, форми і засоби здоров'язберігаючої діяльності реалізуються через використання принципів науковості, цілісності, системності, відкритості, оптимальності, варіативності, об'єктивності, превентивності, послідовності.

Моніторингові дослідження ефективності реалізації заходів здоров'язбереження свідчать про результативність функціонування системи, активне впровадження здоров'язбережувальних технологій. Відзначена постійна позитивна динаміка показників усіх модулів. Особливо значний ріст показників матеріально-технічної бази, модернізуються предметно-методична складова і інформаційно-технологічна інфраструктура.

Проте, пишаючись досягненнями, акцентуємо увагу на проблемах. Незважаючи на постійні зусилля, показники стану фізичного, душевного і соціального благополуччя учасників навчально-виховного процесу виглядають не так, як того хотілося б. І це, насамперед, пов'язано з проблемами фізичного здоров'я та низкою чинників поза межами вишу.Так, результати медичних оглядів студентів першого курсу ХНМУ 2011-2015 рр. свідчать про наявність

хронічних захворювань і факторів ризику захворювань (рис. 2). Питома вага практично здорових студентів становила 47,76% ± 4,37% (група Д1). Більше половини студентів мають стійкі відхилення стану здоров'я від норми: 25,46% ± 6,14% мають фактори ризику розвитку захворювань (група Д2); 23,46% ± 6,24% – хронічно хворі (група Д3). Близько 4,3% студентів мають групу інвалідності (група Д4). До ХНМУ, як і до всіх ВНЗ України, вступає на навчання молодь, маючи проблеми здоров'я.

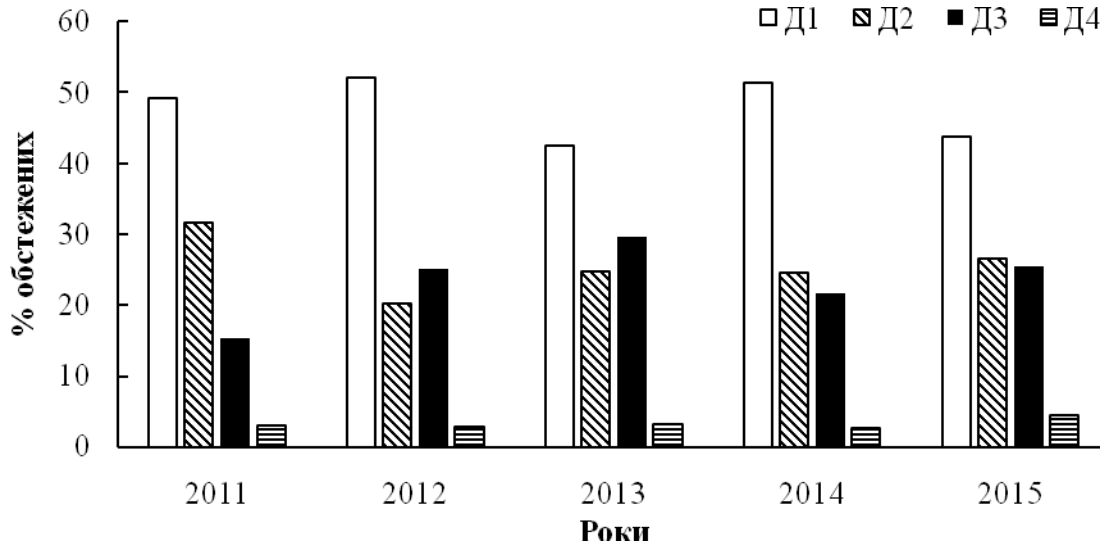

Рис. 2. Розподіл студентів ХНМУ за групами здоров'я: Д1– практично здорові; Д2 – з факторами ризику розвитку хвороби; Д3 – хронічно хворі; Д4 – з групою інвалідності (результати медичних оглядів 2011-2015 рр.)

Моніторингові дослідження стану здоров'я викладачів (згідно результатів медоглядів і анкетування) свідчать про нехтування медичною допомогою в лікувальних установах і домінуванні самолікування. Серед найбільш значущих чинників, які погіршують стан здоров'я педагогів –перевантаження, професійне вигорання, низький рівень матеріального забезпечення, необхідність поєднання основної роботи із підробітками, нераціональне харчування, знижена фізична активність та ін.

Анкетування студентів показало, що на стан їх здоров'я і, як наслідок, на мотивацію до навчання серед значної кількості факторів впливають нераціональний розподіл власного часу при значному навчальному навантаженні, стресовий стан (особливо у сесійний період), невідповідність технологій навчання функціональним особливостям молоді, проблеми адаптації.

Не можна оминути питання збереження здоров'я іноземних студентів, які складають чималу частку студентського контингенту. Окрім проблем, з якими стикається вітчизняний першокурсник, у іноземців додаються проблеми пов'язані із перебуванням у іншій державі, недосконалим знанням мови, традицій, специфіки навчального процесу тощо.

Серед суб'єктивних факторів, що впливають на здоров'я всіх учасників освітньо-виховного процесу, особистісні характеристики – організованість і

дисциплінованість, мотивація до здорового способу життя, наявність шкідливих звичок, сформованість фізичної культури особистості та її діяльного компонента.

Діяльність ВНЗ зі створення здоров'язбережувального середовища, мотивації учасників навчально-виховного процесу на здоровий спосіб життя при певній її недосконалості, сприяє розвитку і формуванню компетентного конкурентоспроможного на ринку праці випускника. Однак, жоден соціальний інститут суспільства ізольовано не здатний якісно вплинути на поліпшення стану здоров'я, створити абсолютно всі необхідні умови для формування здорового способу життя. До формування останнього на сучасному етапі причетні особистісно-мотиваційне середовище індивіда, сім'я, суспільство. Для підвищення рівня здоров'я необхідно створити валеонасичений простір, в якому б усі соціальні інститути були об'єднані єдиною ідеєю щодо формування та виховання здорового покоління [5].

Створення у ВНЗ здоров'язбережувального простору сприяє збереженню здоров'я учасників освітнього процесу, формуванню такої ієрархії життєвих пріоритетів, де найвищою цінністю є здоров'я, що дає можливість повної самореалізації особистості [1; 5].

Література

1. Антипкин Ю.Г. и др. VI Конгресс педиатров Украины: профессиональный диалог о самом важном // Здоров'я України. - 2009. - № 24/1. - С. 8-10.

2. Пилюшенко А.В. Здоровый образ жизни как феномен субъектно-объектных отношений: дисс. … канд. филос. наук: 09.00.11. - М, 2016. - 140 с.

3. Старикова Л.Д., Стариков С.А. Методы педагогического исследования. - Екатеринбург: Изд-во РГППУ, 2010. - 336 с.

4. Райгородский Д.Я. Практическая психодиагностика. Методики и тесты. - Самара: Бахрах, 1998. - 672 с.

5. Шагина И.Р. Медико-социальный анализ влияния учебного процесса на состояние здоровья студентов медицинского ВУЗа: автореф. дисс. … канд. социол. наук: 14.02.05. - Казань, 2010. - 24 с.

Самохін М.К.
Чернігівський національний технологічний університет

ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ СТУДЕНТІВ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ДО ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ

Сьогодні потреба суспільства у вихованні здорової, гармонійно розвиненої особистості актуальна як ніколи. Важливу роль у вирішенні цього питання відіграють вищі навчальні заклади. Здоров'я та навчання взаємопов'язані, а саме, чим краще здоров'я, тим продуктивніше відбувається процес навчання, і навпаки. Таким чином, формування готовності студентів вищих навчальних закладів до здорового способу життя – один з головний результатів навчання у ВНЗ.

Серед сучасних дослідників проблемою формування здорового способу життя студентської молоді займалися О. Безпалько, Н. Бутенко, О. Вакуленко, О. Волошин, Г. Власюк, В. Кузьменко, Н. Ковальчук, О. Логвиненко, М. Лук'янченко, Ю. Мельник, Л. Мокринська, М. Мурашко, М. Почерніна,